

ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ САДИБИ-МУЗЕЮ КАТЕРИНИ БІЛОКУР У СЕЛІ БОГДАНІВКА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.О. СИДОРЕНКО, кандидат біологічних наук

Ю.Ю. БОЙКО, аспірантка*

У статті представлені результати передпроектного аналізу території садиби-музею Катерини Білокур. Надано проектні пропозиції із проведення відновлення садиби-музею Катерини Білокур на основі аналізу творчості художниці та із врахуванням використання квіткових рослин, характерних для садиб початку-середини ХХ ст.

***Ключові слова:** відновлення, садиба-музей, композиційні поєднання, квітники, аналіз.*

Нині велике значення мають пам'ятки історії та культури України, адже недаремно говорять, що той хто не пам'ятає свого минулого, той не вартий свого майбутнього. Важливим є відновлення і підтримання існуючих музеїв, оскільки вони мають історичну, культурну та естетичну цінність.

В Україні багато відомчих і народних музеїв, розташованих часто навіть не у містах, а в селах і селищах. Кожен музей є по-своєму унікальним і неповторним. Особливу типологічну групу становлять меморіальні музеї, що створюються з метою увічнення пам'яті про видатних людей та події, а їх обов'язковим компонентом виступає автентичність місця. Таке розуміння меморіального музею, необхідними критеріями якого є меморіальна будівля або місце, колекція меморіальних предметів і меморіально-побутова експозиція. Профіль меморіального музею визначається змістом події або характером діяльності людини, якій він присвячений.

*Науковий керівник – кандидат біологічних наук І.О. Сидоренко

Одним з таких музеїв є Музей-садиба Катерини Білокур, що розташований в селі Богданівка Київської області – і є не тільки унікальною пам'яткою культури, а й частиною духовної спадщини нації.

Ця садиба має одну особливість – квіти, які росли навколо, народна художниця переносила на свої полотна. Ці квіти були для неї душею України, душею цілого Всесвіту, малюючи їх, вона дарувала нам свою власну душу.

Складність та специфіка роботи над історичними об'єктами полягає у необхідності врахування історичних даних при розробці проекту та ув'язці їх з наявною ситуацією. Ландшафтна організація має бути синтезом минулого і теперішнього [2].

Актуальність теми обумовлена необхідністю відновлення меморіальної садиби-музею Катерини Білокур, що належить до в культурної спадщини України та включена в карту зеленого туризму.

Метою роботи є надання проектних пропозицій з проведення відновлення садиби-музею Катерини Білокур в с. Богданівка на основі аналізу творчості художниці та із врахуванням використання квіткових рослин, характерних для садиб початку-середини ХХ ст.

Матеріали і методика дослідження була меморіальна садиба-музей Катерини Білокур, пам'ятка культури розташована у селі Богданівці Яготинського району Київської області, а предметом – композиційні поєднання квіткових декоративних рослин, відображених в мистецькому спадку Катерини Білокур.

Для виконання поставленої мети проаналізували творчість Катерини Білокур, провели натурне обстеження та фотофіксацію території садиби-музею, розробили комплексну оцінку території садиби-музею, надали проектні пропозиції щодо реконструкції та благоустрою території, запропонували проектну пропозицію щодо відновлення квіткового оформлення території.

Результати дослідження. Катерина Білокур (1900-1961р.р.) – жінка незвичайна, не од світу цього селянка-художниця, що закохалася у малювання, яке нарекла святим. Все своє життя вона присвятила квітам, увічнюючи їх на

полотнах, вважаючи їх очима Землі, вінцем краси, своїми дітьми (рис. 1). Наділена унікальним даром бачити і сприймати світ, вона писала квіти, як ніхто до і після неї із сучасних вітчизняних і західноєвропейських майстрів пензля, виявляючи в композиціях буйну фантазію [5].

Попри тернистий шлях життя Катерину Білокур вважають щасливою художницею — либонь тому, що сягнула сліпучих вершин у світовому живописі. Великий іспанець, всесвітньо відомий майстер пензля Пабло Пікассо, побачивши на міжнародній виставці в Парижі 1957 року картини "Цар Колос", "Берізка" і "Колгоспне поле", довго, мов зачарований, стояв перед ними в задумі, а потім назвав художницю геніальною і, порівнюючи її з визначною представницею французького наївного малярства Серафін Луїз із Санлі, яка також малювала квіти, кажуть, схвильовано вигукнув: "Аби в нас була такого рівня майстерності художниця, ми змусили б про неї заговорити весь світ!"

А

Б

Рис. 1. Фотографії художниці: А– Катерина Білокур з мольбертом і пензлем у руках за роботою в саду; Б – на порозі рідної хати.

Вона всю себе до останку присвятила одній-єдиній меті – стати професіональним художником-живописцем. Оголена до натуралізму правда сільського життя і водночас висока, навіть свята поезія буденного в її роботах.

Звичайність квітів, речей, предметів і незвичайність їхнього поєднання, розташування в композиціях! У ботанічній подібності її квітів і рослин угадується мрія про ідеал, віднаходиться втрачена опора, ми ніби повертаємося обличчям до справжньої краси. Щедра фантазія художниці, поєднує як закономі-

рність, дерева й квіти, овочі й фрукти на полотнах мовби проростають і буйно розквітають у всій своїй величі й красі то пливуть, то застигають на тлі води чи неба, а то ніби вириваються з туману ("Жоржини", 1940; "Квіти в тумані", 1940; "Польові квіти", 1941; "Квіти увечері", 1942; "Квіти на блакитному тлі", 1942-1943; "Півонії", 1948; "Пшениця, квіти, виноград", 1950-1952; "Букет квітів", 1954; "Бурячок", 1959).

Не дивує нас і те, що квіти — городні, берегові, польові, лісові — різночасові за порою цвітіння, опиняються раптом поряд то у вінку чи букеті, то на столі ("Привіт урожаю", 1946; "Квіти з горіхами", 1948; "Цар Колос", 1949). А ще художниця може зобразити цвіт і плід водночас (натюрморти "Квіти і овочі", 1959; "Бурячок", 1959). Усі ці "відхилення" від природного існування, квітування трав'янистих рослин, усі ці "зміщення" в часі й просторі їх буття потрібні були Катерині Білокур не тільки для симетрії та асиметрії композиційних структур, кольорного поєднання і співвідношення плям, мас, площин, а й для реалізації відповідної художницької ідеї, філософської концепції, зрештою, для виплеску нестримної фантазії, яка в ній буяла, шукала виходу на волю, а отже, й повсякчас кликала до творчості, до щораз ширшого й глибшого саморозкриття себе, своїх унікальних природних можливостей [4].

Місцерозташування садиби-музею Катерини Білокур. Меморіальний музей видатної української художниці Катерини Білокур, розташований на території садиби родини Білокурів у селі Богданівці Яготинського району Київської області (рис. 2), де художниця прожила все своє життя (1900-1961 рр). Музей створено завдяки зусиллям колишнього директора Яготинського державного історичного музею О. С. Непорожнього й О. К. Білокур та відкрито 26 листопада 1977 року.

Рис.2. План-схема розташування об'єкта.

Під час передпроектного аналізу території садиби було проведено інвентаризацію існуючих насаджень (табл.1), зроблено фотофіксацію основних елементів (рис. 3) та складено опорний план території об'єкта.

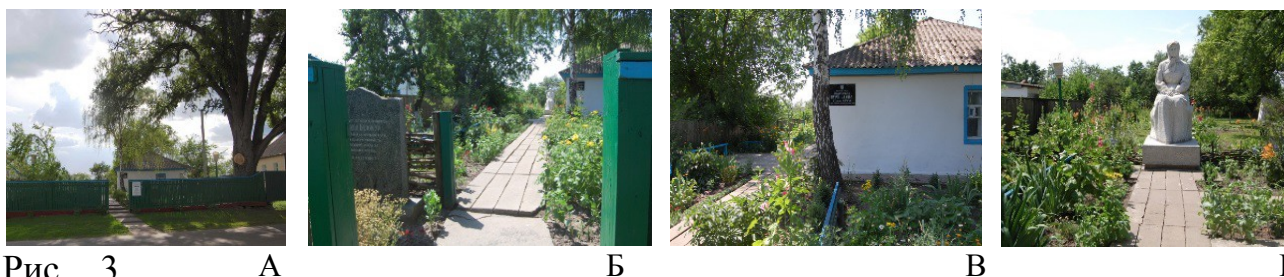

Рис. 3. А – загальний вигляд садиби; Б – вхід та меморіальна дошка; В – будинок і зона відпочинку; Г – пам'ятник художниці.

1. Відомість інвентаризації дерев та кущів на території

Інвентаризаційний номер/кількість	Назва рослин, характеристика рослинного угруповування	Приблизний вік, роки	Висота загальна/штамбу, м	Діаметр стовбура, см	Ширина крони, м
1/1	Береза повисла (<i>Betula pendula Roth.</i>) Солітер	70	<u>14,0</u> 4,0	22	3,0
2/1	Бузок звичайний (<i>Syringa vulgaris L.</i>) Солітер	10	1,5	-	1,0
3/3	Вишня звичайна (<i>Crataegus vulgaris Mill.</i>) Невелика група та солітер	20	<u>4,0</u> 1,0	20	2,0
4/1	В'яз гладенький (<i>Ulmus laevis Pall.</i>) Солітер	100	<u>20</u> 6	70	15
5/1	Горіх волоський (<i>Juglans regia L.</i>) Солітер	10	<u>2,5</u> 1,0	10	1,5
6/1	Груша звичайна (<i>Pyrus communis L.</i>) Солітер	15	<u>4,0</u> 2,5	20	1,5
7/2	Калина звичайна (<i>Viburnum opulus L.</i>) Солітер	10	1,0	-	0,7
8/1	Липа серцелиста (<i>Tilia cordata Mill.</i>) Солітер	60	<u>18,0</u> 3	50	7
9/7	Самшит вічнозелений (<i>Buxus sempervirens L.</i>) Рядова посадка	3	0,3	-	0,3

Комплексна оцінка території об'єкта складена на основі попередніх окремих оцінок – історико-культурних, архітектурних, ландшафтних, містобудівельних. Вона проведена для обґрунтування можливостей та доцільності відновлення території об'єкта.

У процесі комплексної оцінки встановлено: межі заповідних, меморіальних зон; межі охоронної зони об'єкта; основні елементи ландшафтної композиції; ділянки території, які потребують різних підходів до їх відновлення [3].

Склали план-схему садиби-музею станом на початок-середину ХХ ст, використовуючи іконографічні та письмові джерела визначили стан території садиби за життя К. Білокур. Територію об'єкта огородили плетеним тином. При вході зростає в'яз гладкий. З правого боку ділянки розміщувалися сарай та клуня, одразу за ними будинок сім'ї Білокурів з лавою для відпочинку. На задньому дворі плодовий сад та город (рис. 4).

Під час роботи провели композиційно-ландшафтний аналіз території. Встановлено, що більшу частину території цього об'єкта становлять відкриті - 70% та напіввідкриті простори - 30%. Також слід відзначити порушення всіх основних видів і перспектив після змін садиби, що відбулися у 70-х роках після смерті художниці. З південного, західного та східного боку садиби-музею розташовані будинки.

Також на основі порівняльного аналізу садиби-музею станом на початок-середину ХХ ст. та сучасного стану території було розроблено схему культурно-історичної оцінки музею-садиби, в якій виявлено наявність цінних насаджень, історичних та інженерних споруд, малоцінних споруд, що порушують історичну композицію території, відзначено зону історичного планування та переплановану у 70-х роках минулого століття (рис. 5).

За фактом натурних обстежень з'ясовано, що садиба К. Білокур належить до традиційних українських садиб початку-середини ХХ ст. Сьогодні на території садиби добре збереглася хатина Білокурів, в якій залишилися речі майстрині, розмальовані нею стіни, вишиті рушники та деякі її картини, щоправда, більшість є репродукціями.

Сарай та клуня, що були за життя Катерини, знесені. З насаджень збереглися сторічний в'яз, береза звичайна та лілійники, що висаджувала сама художниця. На території саду плодові дерева були замінені на молоді рослини тих самих сортів, що і за життя господині.

Внаслідок аналізу комплексної оцінки території садиби-музею, на схемі зображені ділянки, що підлягають збереженню зокрема це пам'ятник, меморіальна дошка, криниця, зона навколо будинку; відновленню підлягають – головний вхід, зони прибудинкової території, відпочинку, меморіальна та плодовий сад. Необхідно зберігати визначені, на основі ландшафтного аналізу, композиційні вісі. Видові точки потрібно збагачувати за допомогою квітничкового оформлення .

Усі наявні ландшафтні об'єкти розподілено залежно від містобудівельних, стильових ландшафтно-композиційних особливостей, цінності та ступеня збереженості.

Враховуючи містобудівельні особливості, цей ландшафтний об'єкт належить:

- за розташуванням – до сільських;
- за величиною – до малих;
- за функціональним використанням – до історико-меморіальних.

Залежності від стильових особливостей даний об'єкт є:

- за архітектурно-планувальним рішенням – мальовничо-регулярним;
- за часом створення – до початку ХХ ст.;
- за призначенням є садибним.

Залежно від ландшафтно-композиційних особливостей територія садиби-музею:

- за ландшафтними умовами є рівнинною;
- за композицією – змішаною;
- за складом насаджень – переважає квіткове оформлення.

Враховуючи історичну, культурну, естетичну цінність садиби-музею Катерини Білокур та розташованих на її території об'єктів, ця територія належить до цінних старовинних ландшафтних об'єктів обласного значення.

Залежно від ступеня збереженості планувальної структури і композиції ландшафтного об'єкта та елементів насаджень, ландшафту, архітектурних споруд, досліджувана територія належить до об'єктів, що збереглися в задовільному стані, проте система насаджень на цьому етапі потребує відновлення та доповнення [1; 6].

Основні зони та планувальне рішення садиби-музею. Богданівський меморіал складається з хатини-музею та присадибної ділянки, де ростуть дерева – сучасники художниці. Планувальна структура в межах дослідження садиби-музею має в центрі регулярне розпланування. Біля хатини є місце для відпочинку, на якому встановлена лава.

В результаті проведеної роботи та аналізу території садиби-музею, було визначено п'ять функціональних зон (рис. 6).

Зонування території: I. **Головний вхід.** Територія музею огорожена парканом, пофарбованим у синьо-зелені кольори, який в 70-х роках ХХ ст. був плетеним. Біля входу – стела з полірованого граніту, на якій слова, звернені до людей: «Вклонімося землі, де жила й працювала Катерина Білокур... Звідси, з біленької селянської хати, рушила у великі світи творчість народної художниці, пішла до людей її малярська поезія. Бережімо святиню!». Головна доріжка від входу до меморіальної зони викладена із бетонних плит.

II. **Зона прибудинкової території.** Із східного боку одразу впадає в око столітній в'яз, який немовби охороняє територію. По периметру встановлений дерев'яний тинок. Там де за життя Катерини Білокур були сарай та клуня, збудовано криницю, яку вдало підкреслює струнка берізка. Із західного боку цієї

зони, також встановлений по периметру дерев'яний тинок та висаджено квіти, а за ним зростає груша та бузок.

III. Зона відпочинку. Перед входом до хатини розташована невеличка площадка із лавою, з якої добре видно зони прибудинкової території та меморіальну, де встановлена скульптура Катерини Білокур. Із сусіднього двору горіх створює тінь над лавою, що надає цій зоні затишку.

IV. Меморіальна зона. В кінці головної доріжки розміщено скульптуру Катерини Білокур на повний зріст із трояндою в руках, яку створив і подарував землякам небіж художниці Іван Білокур. Пам'ятник огорожено низеньким плетеним тинком, навколо нього висаджені квіти, які так любила художниця.

V. Плодовий сад – знаходиться за хатиною, його відділяє від іншої зони плетений тинок і скульптура Катерини Білокур. У кінці цієї зони сучасники поставили дерев'яну будку.

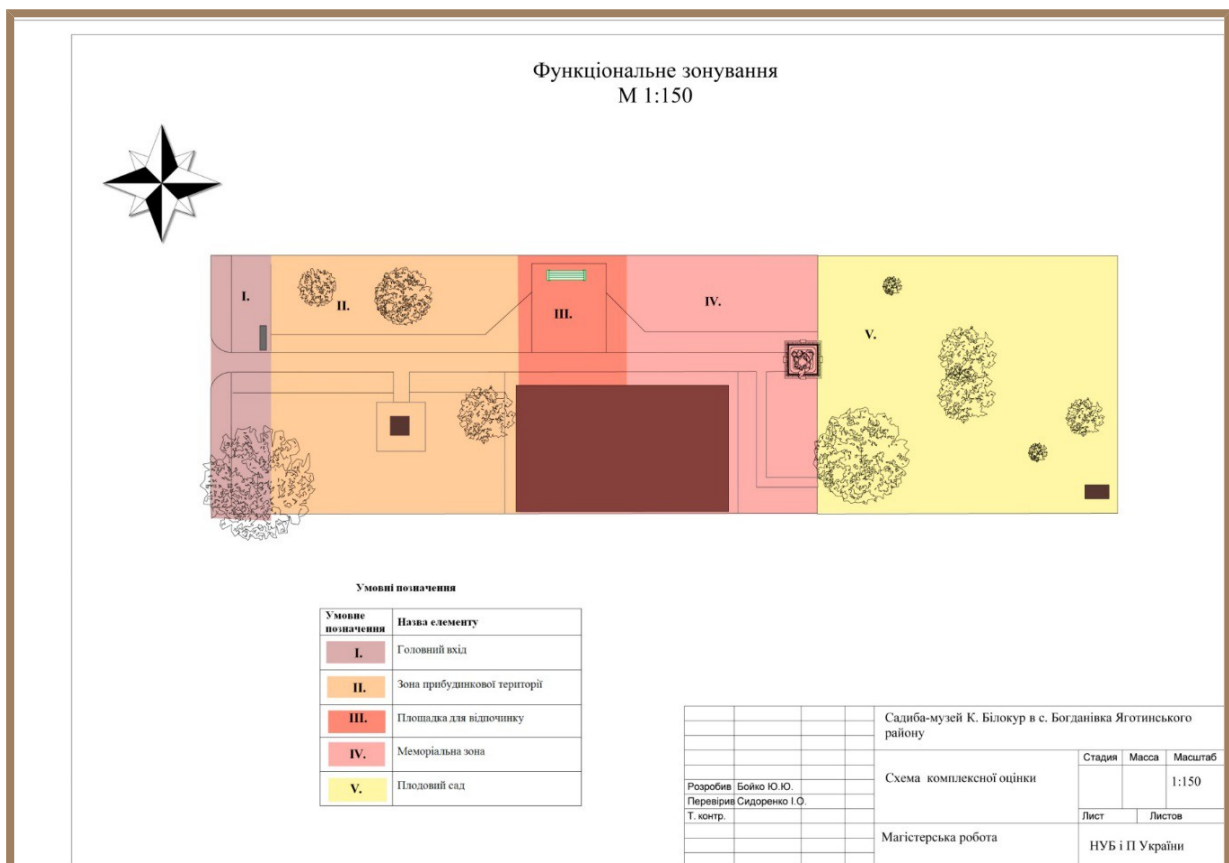

Рис. 6. Функціональне зонування: I - головний вхід; II - зона прибудинкової території (ділянка 1, ділянка 2) ; III - зона відпочинку; IV - меморіальна зона ; V - плодовий сад.

Проектні пропозиції щодо відновлення садиби.

Під час дослідження було розроблено директивний план відновлення території садиби-музею Катерини Білокур, який складається з трьох етапів здійснення проекту: підготовчого, відновлювального та повсюдних робіт.

Кожний з цих етапів повинен включати заходи відновлення природних та архітектурно-планувальних елементів території (табл. 2).

2. Директивний план відновлення садиби Катерини Білокур

Етапи відновлення	Заходи з відновлення об'єктів	
	Природних	Архітектурно-планувальних
Підготовчі роботи	Детальна інвентаризація; підготовка території для інженерних робіт (земляні роботи); підготовка ґрунту	Заготівля матеріалу; влаштування господарського майданчика
Відновлювані роботи	Посадка дерев та кущів; покращення трав'яного покриву	Реконструкція існуючих архітектурних об'єктів та елементів благоустрою (будинок, паркан, доріжки та майданчик садиби К. Білокур)
Повсюдні роботи	Створення газонів та квітників	Об'єднання композиції в архітектурно-художній ансамбль

Проектні пропозиції з відновлення садиби вносяться на основі квіткового асортименту, характерного для присадибних будівель України початку-середини ХХ ст.

За основу квіткового асортименту, що використовується для оформлення садиби-музею, було взято види, зображені на картинах художниці.

Пропонується зберегти характер і колорит цієї садиби та доповнити його квітковими композиціями, колористичні та видові поєднання яких показано на картинах майстрині.

Особливу увагу необхідно приділити такому підбору однорічних і багаторічних культур, при якому забезпечується постійне цвітіння клумб, міксовані бортерів та рокаріїв всю теплу пору року. Для цього необхідно поєднувати рослини з різними періодами цвітіння, які змінюватимуть одні одних, та використати однорічні та багаторічні види рослин із тривалим періодом цвітіння.

ВИСНОВКИ

В представленій роботі розглянуті актуальні питання з відновлення садиби-музею Катерини Білокур, що пов'язано з необхідністю підтримання культурно-історичної цінності цього об'єкта, підвищення естетико-декоративних якостей його території для привернення уваги та підвищення цікавості до культурної та духовної спадщини українського народу.

1. В результаті роботи з іконографічними й письмовими джерелами було зроблено історико-культурний аналіз території та розроблено план-схему садиби-музею станом на початок-середину ХХ ст. ;

2. Під час передпроектного вивчення території проведено натурне обстеження, фотофіксацію садиби-музею Катерини Білокур та розроблено опорний план території, на основі якого проведено її композиційно-ландшафтний аналіз й встановлено перевагу відкритих просторів (70%) та порушення композиції основних перспектив та видів.

3. На основі порівняльного аналізу плану-схеми садиби-музею станом на початок-середину ХХ ст., схеми культурно-історичної оцінки музею-садиби та сучасного стану території проведено її комплексну оцінку, в результаті якої встановлено, що сучасний стан території не відповідає стилістиці часів, коли жила художниця, зазначено недбало додані нові елементи, які порушують планувальну структуру садиби-музею, квітники розміщені хаотично, знаходяться у незадовільному стані, їх асортимент збіднений і не забезпечує композиційної єдності.

4. У процесі розробки проектних рішень запропоновано виділити на території садиби-музею такі зони: головного входу, прибудинкової території, відпочинку, меморіальну та плодовий сад.

5. Рекомендовано провести відновлення та створення квітникового оформлення відповідно до результатів передпроектного аналізу та влаштування квітників у всіх зонах садиби-музею, спираючись на картини художниці використовувати такі види рослин: виноград звичайний (*Vitis vinifera L.*), бузок звичайний (*Syringa vulgaris L.*), калину звичайну (*Viburnum opulus L.*), айстру однорічну (*Callistephus chinensis «ostrich plume»*), хризантему кущову (*Chrysanthemum frutescens L.*), піон трав'яний (*Paeonia lactiflora L.*), дзвіночок збірний (*Campanula glomerata L.*), лілію тигрову (*Lilium tigrinum L.*) і за їх допомогою композиційно поєднати всі зони.

6. Пропонується замінити матеріали елементів благоустрою, що відповідатимуть використуванним за життя художниці, зокрема: покриття доріжок та майданчику, викладених бетонними плитами, пропонується замінити на щебенево-грунтове; існуючий дерев'яний паркан – на плетений із лози; черепичне покриття даху – на солом'яне; ліхтарі – на задекороване прожекторне освітлення, що не порушить стилістики території;

Отже, Під час передпроектного аналізу були розроблені схеми композиційно-ландшафтної, культурно-історичної та комплексної оцінок Виходячи із занедбаного стану садиби-музею пропонується концепція її відновлення на основі іконографічних та письмових матеріалів. У результаті вказаних рекомендацій цей об'єкт набуде більш відповідного історичній дійсності вигляду, колориту і відповідатиме поставленим задачам до об'єктів цього типу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарь Ю. А. Ландшафтная реконструкция городских садов и парков / Бондарь Ю. А., Абесинова Н. П., Никитина Е. Н. – К. : Будівельник, 1982. – 60 с.
2. Восстановление старинных ландшафтных парков : методические рекомендации по проектированию. – К. : КиевНИИПградостроительства, 1974. – 84 с.
3. Жирнов А. Д. Відновлення історичних об'єктів ландшафтної архітектури : навч.-метод. посіб. з курсового та дипломного проектування / А. Д. Жирнов, О. К. Вільгельм. – Львів: УкрДЛТУ, 1996. - 44 с.
3. Забужко О. Катерина Білокур / Забужко О., Кан Д., Кочман А. – К. : Родовід, 2011. – 208 с.
4. Кагарлицький М. Листами, мов зорею, засвітилася / М. Кагарлицький. – К. : Варта, 2007. – 464 с.
5. Щукина Е. П. Восстановление памятников садово-паркового искусства / Е. П. Щукина // Вопросы охраны, реставрации и пропаганды памятников истории и культуры. – М. : ОНТИ АКХ, 1979. – 38 с.

ВОССТАНОВЛЕНИЕ ТЕРРИТОРИИ УСАДЬБЫ-МУЗЕЯ ЕКАТЕРИНЫ БИЛОКУР В СЕЛЕ БОГДАНОВКА КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ

И.А.Сидоренко, Ю.Ю. Бойко

Представлены результаты предпроектного анализа территории усадьбы-музея Екатерины Билокур. Даны проектные предложения по проведению восстановления усадьбы-музея Екатерины Билокур на основе анализа творчества художницы и с учетом использования цветочных растений, характерных для усадеб начала-середины XX в.

Ключевые слова: *восстановление, усадьба-музей, композиционные сочетания, цветники, анализ.*

RESTORATION OF THE TERRITORY OF MUSEUM OF KATERYNA BILOKUR IN VILLAGE BOGDANIVKA, KIEV OBLAST

I.O. SYDORENKO, Y.Y. BOYKO

The paper presents the results of pre-project analysis of the territory of museum Catherine Bilokur. It's done the recommendations on the recovery site. The recommendations are based on the use of artistic heritage of folk artist. The basis of her work is paintings which depict flowers range which corresponds to the period of the early to mid-twentieth century farmsteads of Ukraine.

Keywords: *restoration, the estate-museum, composite combination, flowerbeds, analysis.*